

د لوړو زده کړو وزارت

ننگرهار پوهنتون

حقوقو او سياسي علومو پوهنځی

حقوق جزا او جنایي علومو ډیپارټمنت

د جزائي دعوي په مختلفو پړاوونو کې د مظنون، تورن او مدافع وکیل و جایب
(د لیسانس پایلیک)

ترتیب کوونکي: سلمان ساپی

لارښود استاد: پوهنوال محمد عارف
Ketabton.com

کال: ۱۴۰۰ ل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ڊالی!

زه خپل دا مونوگراف د الله تعالی دريو سپيڅلو مخلوقاتو (پلار، مور او بنوونکو) او د حقوقو او شرعياتو پوهنځيو محصلينو، فارغانو او اړونده مسلک مينوالو ته او په ځانگړې توگه پوهنوال محفوظ الله (عارفي) استاد ته، چې د موضوع په انتخاب او جوړښت کې يې راسره همکاري کړې ده؛

ڊالی کووم!

مننلیک

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «لا يشكر الله من لا يشكر الناس» د هر څه دمخه د الله تعالی له مهربانی او احسان څخه ډیر شکر اداء کوم، چې په عافیت او کامیابی سره یې تر دې دمه راته د زده کړې توفیق راکړ. په دویم قدم کې د دريو سپیڅلو مخلوقاتو څخه نړۍ مننه کووم:

- ✓ هغه څوک چې بې وسه او ناتوانه شول، تر څو مور وړتیا او توانايي ته ورسپړو؛
- ✓ ويینتان یې سپین شول، تر څو زموږ مخونه سپین شي او وځلېږو او
- ✓ په مینه وسوځېدل، تر څو زموږ وجود گرم کړي او زموږ لاره روښانه شي، چې هغه زموږ پلرونه، میندې او زموږ بنوونکي دي.

د خپل لارښود استاد محترم پوهنوال محفوظ الله (عارفي) څخه ځانگړې مننه کووم، چې د مونوگراف د ترتیب، جوړښت او سمون په برخه کې یې راسره همکاري وکړه.

لنډيز

د ۱۳۹۳ ل کال جزائي اجرائتو قانون د مظنون او متهم حقوقو ته اشاره کړې؛ مگر د مظنون او متهم وځايي يې نه دي ذکر کړي، چې يوه قانوني خلا ده. په نوموړي قانون کې د مظنون او متهم د وځاييو په اړه د وضاحت نشتون له يو خوا د قضاتو، څارنوالانو او مدافع وکيلانو سو استفاده يې ته زمينه مساعده کړې ده او له بل پلوه د حقوقو او سياسي علومو او شرعياتو پوهنځيو محصلين او فارغان د عمل په ډگر کې د مظنون او متهم له وځاييو څخه ناخبره دي. اساسي پوښتنه دا ده، چې آيا مظنون او متهم ته د جزائي اجرائتو په مختلفو پړاوونو کې کوم وځايي راجح کېږي يا نه؟

د څېړنې موندنې بنسټ، چې هر کله يو څوک د حقوقو درلودونکي وي، نو په مقابل کې د وځاييو لرونکي هم دي. جزائي اجرائتو قانون کې د مظنون او متهم د وځاييو په هکله د وضاحت نشتون يوه قانوني خلا ده، چې مقتنه قوه بايد دغه قانوني خلا رفع کړي او د جزائي اجرائتو قانون کې د مظنون او تورن د حقوقو ترڅنګ د هغوی مکلفيتونه (وځايي) هم ذکر کړي.

همدارنگه، که د حقيقت تثبيت د مظنون يا تورن له همکارۍ پرته ناممکن وي او مظنون يا تورن هم امتناع وکړي، لکه ځان اړينو معايناتو ته نه وړاندې کول، نو د دې دپاره چې مربوطه مسؤلين له ستونزې سره مخ نشي او عدالت په واقعي شکل تأمين شي، په دې اړه بايد قانون جوړونکي د مظنون او تورن د وځاييو تر عنوان لاندې وضاحت ورکړي او له مربوطه مسؤلينو سره په لازمي همکارۍ مکلف وگڼل شي.

په همدې توگه، مظنون او تورن بايد مکلف وگڼل شي، چې د تحقيق په جريان کې يا د قضائي رسیده کې په وخت کې که خپل د اوسېدو ځای ته بدلون ورکوي، نو د محل د تغير په اړه د محل پوليسو ته خبر ورکړي.

په دغه څېړنه کې له کتابتوني ميتود او لومړنيو (قوانين) او ثانوي سرچينو (کتابونو) څخه استفاده شوي ده.

لړ لیک

۱	سریزه:	۱
۱	ستونزه:	۱
۱	د موضوع د اختیار لاملونه:	۱
۲	د موضوع اهمیت:	۲
۲	د موضوع هدف:	۲
۲	پوښتنې یا فرضیې:	۲
۲	تېرو لیکنو ته کتنه:	۲
۳	خیرنیزه تگلاره:	۳
۴	لومړی فصل: د مضمون او تورن پېژندنه:	۴
۴	لومړی بحث: د مضمون او تورن پېژندنه:	۴
۴	لومړی مطلب: د مضمون پېژندنه:	۴
۴	دویم مطلب: د تورن پېژندنه:	۴
۴	دویم بحث: د مضمون او تورن توپیر:	۴
۶	دویم فصل: د مضمون او تورن وجایب:	۶
۶	لومړی بحث: د کشف په مرحله کې د مضمون او تورن وجایب:	۶
۶	لومړی مطلب: د کشف لغوي او اصطلاحي مفاهیم:	۶
۶	لومړی جز: د کشف لغوي معنی:	۶
۶	دویم جز: د کشف اصطلاحي تعریف:	۶
۶	دویم مطلب: د کشف په مرحله کې د مضمون او تورن وجایب:	۶
۷	دویم بحث: د مضمون او تورن وجایب د تحقیق په مرحله کې:	۷
۷	لومړی مطلب: د تحقیق لغوي او اصطلاحي مفاهیم:	۷
۷	لومړی جز: د تحقیق لغوي معنی:	۷
۷	دویم جز: د تحقیق اصطلاحي تعریف:	۷

دويم مطلب: د تحقيق په مرحله كې د مزنون او تورن و جايب:	۷
درېيم مبحث: د محاكمې په مرحله كې د تورن و جايب:	۹
لومړی مطلب: د محاكمې لغوي او اصطلاحي مفاهيم:	۹
لومړی جز: د محاكمې لغوي معنی:	۹
دويم جز: د محاكمې اصطلاحي تعريف:	۹
دويم مطلب: د محاكمې په مرحله كې د تورن و جايب:	۹
درېيم فصل: د عدلي تعقيب په مختلفو پړاوونو كې د مدافع وکیل و جايب:	۱۱
لومړی مبحث: د عدلي تعقيب پېژندنه او د مدافع وکیل و جايب:	۱۱
لومړی مطلب: د عدلي تعقيب پېژندنه:	۱۱
لومړی جز: د عدلي تعقيب لغوي معنی:	۱۱
دويم جز: د عدلي تعقيب اصطلاحي تعريف:	۱۱
دويم مبحث: د مدافع وکیل پېژندنه او د هغې و جايب د عدلي تعقيب په مختلفو پړاوونو كې:	۱۱
لومړی مطلب: د مدافع وکیل پېژندنه:	۱۱
دويم مطلب: د مدافع وکیل و جايب:	۱۲
لومړی جز: د مدافع وکیل و جايب د خپل مسلك پر وړاندې:	۱۲
دويم جز: د خپل مؤكل پر وړاندې د مدافع وکیل و جايب:	۱۳
درېيم جز: د قضائي مراجعو پر وړاندې د مدافع وکیل و جايب:	۱۸
څلورم جز: د نورو وکیلانو او همکارانو پر وړاندې د مدافع وکیل و جايب:	۱۹
پنځم جز: د مدافع وکیلانو د ټولني پر وړاندې د مدافع وکیل و جايب:	۲۰
پايله:	۲۲
وړاندیزونه:	۲۳
مأخذونه:	۲۴

سريزه

د جزائي اجرائو قانون چي معمولاً جزائي دعوى ته د رسیده گي له پروسيجر (شکلياتو) څخه بحث کوي، د مظنون او متهم حقوق په کي په څرگنده توگه ذکر شوي دي؛ مگر د مظنون او تورن له وجايبو څخه په کي بڼکاره او واضح يادونه نه ده شوې. اساسي پوښتنه دا ده، چي آيا مظنون او تورن ته د جزائي دعوى په مختلفو پړاوونو کي کوم وجايب راجح کيږي يا نه؟ همدارنگه، د مدافع وکیل وجايب د مدافع وکیلانو قانون په ۱۳ ماده کي اجمالي ذکر شوي، مگر په دي ليکنه کي پري تفصيلي بحث شوی دی. د جزائي اجرائو په قانون کي د مظنون او تورن د وجايبو په اړه د وضاحت نشتون يوه قانوني خلا ده، چي بايد رفع شي د او د مظنون او تورن حقوقو تر څنگ د هغه وجايب هم په واضح توگه ذکر شي؛ تر څو له يوې خوا په ټولنه کي جنائي عدالت په بڼه شکل تأمين شي او د قضاتو، څارنوالانو او مدافع وکیلانو د سؤ استفادي مخنيوی وشي او له بل پلوه د حقوقو او سياسي علومو او شرعياتو پوهنځيو محصلين او فارغان په دي وپوهيږي، چي په عمل کي مظنون او تورن ته د جزائي اجرائو په مختلفو پړاوونو کي کوم وجايب راجح دي او کوم وجايب (مکلفيت) ورته نه دی راجح.

په دي څېړنه کي لومړی د موضوع په اهميت، هدف او دي ته ورته موضوعاتو رڼا اچول کيږي، بيا موضوع په دري فصلونو کي تر بحث لاندې نيول کيږي، چي په لومړي فصل کي د مظنون او تورن پېژندنه، په دويم فصل کي د جزائي اجرائو په مختلفو پړاوونو کي د مظنون او تورن وجايب او په درېيم فصل کي د عدلي تعقيب په مختلفو پړاوونو کي د مدافع وکیل وجايب، د شرعي او قانوني دلايلو په رڼا کي څېړل کيږي. په پای کي د موضوع پايله او يو سلسله وړانديزونه شتون لري.

ستونزه

د ۱۳۹۳ ل کال جزائي اجرائو قانون د مظنون او متهم حقوقو ته اشاره کړی او هم ليکوالانو په دي ارتباط ليکنې کړي؛ مگر د مظنون او متهم وجايب نه کوم قانون ذکر کړي او نه په دي ارتباط چا ليکنه کړی، چي دا يوه قانوني خلا ده. بناءً، د دغه قانوني خلا او ستونزې د رفع دپاره مي اړينه وگڼله، چي په دي ارتباط څېړنه او ليکنه وکړم.

د موضوع د اختيار لاملونه

د محصلی دورې په پيل کي د جزائي اجرائو قانون له مطالعي څخه راسره دا پوښتنه وه، چي آيا مظنون او تورن د جزائي دعوى په پړاوونو کي کومه وجيبه او مکلفيت لري يا نه؟ ځکه چي په قانون کي يي صرف له حقوقو څخه يادونه شوې ده، مگر له وجايبو څخه يي هيڅ يادونه نه ده کړي، نو اړينه مي وگڼله چي په دي موضوع ليکنه وکړم او اړونده ارگانونه دغه قانوني خلا ته متوجه شي. همدارنگه، که څه هم د مدافع وکیل وجايب د مدافع وکیلانو په قانون کي ذکر شوي، مگر وضاحت او تفصيل ته اړتيا ده او د دغه وجايبو د وضاحت او په بڼه شکل د پوهېدو لپاره مي اړينه وگڼله، چي د مظنون او تورن د وجايبو تر څنگ د مدافع وکیل له وجايبو څخه هم تفصيلي يادونه وکړم.

د موضوع اهمیت

د دغه څېړنې لوستل د حقوقو او سیاسي علومو او شرعیاتو پوهنځیو محصلینو او فارغانو، څارنوالانو، مدافع وکیلانو او حقوقپوهانو ته ډېر ګټور دي؛ تر څو له یوا حقوقپوهان او قانون جوړونکي دغه قانوني خلا ته متوجه شي او رفع یې کړي او له بل پلوه د حقوقو او سیاسي علومو او شرعیاتو پوهنځیو محصلین او فارغان پدې وپوهیږي چې مظنون او تورن ته د جزایي دعوي په (کشفی، تحقیقاتي او محاکماتي) پړاوونو کې کوم وجایب راجح دي او کوم وجایب نه دي راجح. همدارنګه، د دغه قانوني خلا په رفع سره به د قاضیانو، څارنوالانو او مدافع وکیلانو د سؤ استفادي مخه هم ونیول شي. په همدې توګه، دوی به په دې هم وپوهیږي چې مدافع وکیل د خپل مسلک، مؤکل، قضایي مراجعو، نورو وکیلانو او همکارانو او د مدافع وکیلانو د ټولني پر وړاندې د کومو وجایبو درلودونکی دی.

د موضوع هدف

په دې موضوع د لیکنې هدف دا دی، چې قانون جوړونکي دغه قانوني خلا ته متوجه شي او رفع یې کړي، تر څو د مربوطه اشخاصو د سؤ استفادي مخه ونیول شي. همدارنګه، د حقوقو او سیاسي علومو او شرعیاتو پوهنځیو محصلین او فارغان په دې و پوهیږي، چې عملاً مظنون او تورن ته د جزایي دعوي په مختلفو پړاوونو کې کوم وجایب راجح دي او د کومو وجایبو په سرته رسولو مکلف نه دي. په همدې توګه، د مدافع وکیل د وجایبو په هکله به تفصیلي معلومات ترلاسه کړي.

پوښتنې یا فرضیې:

اساسي پوښتنه: آیا مظنون او تورن ته د جزایي دعوي په پړاوونو کې کوم وجایب راجح کېږي یا نه؟

فرضي پوښتنې:

۱. د مظنون او تورن تر منځ کوم توپيرونه شتون لري؟
۲. مدافع وکیل د خپل مؤکل پر وړاندې د کومو وجایبو لرونکی دی؟
۳. آیا مدافع وکیل د همکار مدافع وکیل ګټې د خپل مؤکل پر ګټو مقدمې ګڼلې شي؟

تېرو لیکنو ته کتنه

د دې څېړنې او لیکنې موضوع د جزایي دعوي په مختلفو پړاوونو کې د مظنون، تورن او مدافع وکیل وجایب دي، نو د تېرو لیکنو په ارتباط په لنډ ډول ویلی شو، چې د مظنون او تورن د حقوقو په اړه هم قانون کې توضیح شته او هم پرې لیکنې شوي دي؛ مګر متأسفانه د وجایبو په هکله یې نه قانون کې خاصه توضیح شته او نه پرې چا لیکنه کړې ده، په خاصه توګه پښتو ژبه کې په دې هکله هیڅ لیکنه نشته دی. د مظنون او تورن د وجایبو په اړه د عبدالقیوم نظامی (اصول اجراءات و محاکمات جزائی) کتاب کې اشاره شوي ده، چې په فارسي ژبه لیکل شوی دی. همدارنګه، د مدافع وکیل له وجایبو څخه هم د مدافع وکیلانو قانون یادونه کړې ده او هم په ځینو کتابونو کې ذکر شوي دي؛ مګر په کوم ډول چې دې لیکنه کې تفصیل او توضیح شوي، په پښتو ژبه کې داسې تفصیل نشته او دغه تفصیل له فارسي کتاب څخه اخیستل شوی. د دغه مونوګراف په لیکلو کې د هېواد له نافذه قوانینو او علمي کتابونو څخه استفاده شوي ده.

څيړنيزه تگلاره

په دې څيړنه کې له کتابتونې ميتود څخه استفاده شوي ده، چې د هدف له حيثه تحليلي، د تطبيق له حيثه عملي (تطبيقي) او د روش له حيثه کيفي څيړنه ده. د جزائي دعوي په مختلفو پړاوونو کې مو د مزنون او تورن وځايب د قوانينو له حيثه څيړلي او بيا مو د مدافع وکيل وځايب د عدلي تعقيب په پړاوونو کې د مربوطه اشخاصو او مراجعو پر وړاندې د قوانينو په رڼا کې څيړلي دي.

لومړی فصل

د مظنون او تورن پېژندنه

مخکې له دې چې د جزائي دعوي په مختلفو پړاوونو کې د مظنون او تورن په وجاييو بحث وکړو، غوره به وي چې لومړی مظنون او تورن وپېژنو؛ تر څو مظنون او تورن سره خلط (ګډ) نکړو.

لومړی مبحث: د مظنون او تورن پېژندنه

د مظنون او تورن د ښه پېژندلو لپاره به لومړی مظنون او دويم قدم کې تورن د جزائي اجراءاتو قانون له مخې تعريف او بيا به د دوی ترمنځ عمده توپيرونه واضح کړو.

لومړی مطلب: د مظنون پېژندنه

د جزائي اجراءاتو قانون د ۴ مادې ۱۱ فقره د مظنون په اړه داسې صراحت لري: "مظنون هغه شخص دی چې د جرم د ارتکاب په نسبت د بدگمانۍ (سؤظن) پر بنسټ تر اشتباه لاندې راغلی وي يا دا چې هغه ته د تور (اتهام) له نسبت ورکولو دمخه، دده په هکله احتياطي تدبيرونه نيول شوي وي."¹

دویم مطلب: د تورن پېژندنه

د تورن په اړه د جزائي اجراءاتو قانون د ۴ مادې ۱۳ فقره دا ډول صراحت لري: "متهم (تورن) هغه شخص دی چې د تحقيق پر وخت د اثبات د راټولو شوو دلايلو د ارزونې په بناء، د جرم د مرتکب په توګه تشخيص او تور پرې لګېدلی وي."²

دویم مبحث: د مظنون او تورن توپير

د مظنون او تورن د تعريف له مخې چې د جزائي اجراءاتو قانون د ۴ مادې ۱۱ او ۱۳ فکرو کې په پورته توګه صراحت ذکر شوی دی د مظنون او تورن ترمنځ عمده توپير په دې کې دی، چې د مظنون والي اسناد يو شخص ته مخکې د اتهام د نسبت ورکولو څخه دی او متهم (تورن) ته وروسته د اتهام د نسبت ورکولو څخه. هغه څه چې په دې تعريف کې اجمالي دي، هغه د (اتهام) اصطلاح ده، چې آيا دغه اصطلاح د اتهام ليک مربوط ده که د صورت دعوي؟

د مظنون او متهم د تفکيک لپاره بايد د اتهام ليک او صورت دعوي تعريف ته مراجعه وکړو:

اتهام ليک: هغه ليکلی سند دی چې د تحقيق په پايله کې د اړوند څارنوال لخوا، په پانوي کې درج د جرم د اثبات د دلايلو په يادولو او د قانون د موادو په يادولو سره چې جرم او جزاء يې ټاکلي ده، ترتيب او په ضمن کې يې د مظنون د محاکمې غوښتنه کېږي.³

صورت دعوي: هغه ليکلی سند دی چې په ترڅ (ضمن) کې يې څارنوال د ارتکاب شوي جرم د ډول، د تورن د اهليت او خصوصياتو او جزايي مسؤليت، د اثبات د دلايلو او د قانون د هغو موادو چې جرم او جزاء يې ټاکلي، په يادولو سره له واکمنې محکمې څخه د تورن مجازات غواړي.⁴

۱. د جزائي اجراءاتو قانون (۱۳۹۳ ل). ۱۱۳۲ رسمي جريده، ۴ ماده (۱۱).¹

۲. هماغه. ۴ ماده، (۱۳).²

۳. هماغه. ۴ ماده، (۱۴).³

لکه څرنگه چې د دغو دوو اصطلاحگانو د تعريف څخه معلوميږي، د تحقيق څارنوال لخوا د اتهام ليک د ترتيب تر مرحلې، شخص ته د مظنون خطاب کېږي او کله چې د تعقيب څارنوال صورت دعوی ترتیبوي، شخص له مظنون والي څخه متهم ته تغیر کوي.

د مظنون او متهم ترمنځ د توپیر د لا ډېر وضاحت لپاره باید مظنون او متهم دا ډول تعريف شي:

مظنون: هغه شخص دی چې د جرم د ارتکاب په نسبت د بدگمانی (سؤظن) په بنسټ تر اشتباه لاندې راغلی وي یا د هغه پر وړاندې اتهام ليک ترتيب شوی وي.

متهم (تورن): هغه شخص دی چې د هغه پر وړاندې صورت دعوی ترتيب شوي وي او د اړوند څارنوال لخوا د قانون د احکامو مطابق د هغه پر وړاندې صورت دعوی اقامه شوي وي.⁵

4. هماغه ۴ ماده، (۱۵).⁴

(۷ دلو ۱۳۹۸ ل). تفتوت میان مظنون و متهم، ۲ قوس ۱۳۹۹ ل. ggerblo.

⁵. <http://hoshagmudaser.blogspot.com/2019/10/blog-post.html?m=1>.

دويم فصل

د مزنون او تورن وځايب

لومړی مبحث: د کشف په مرحله کې د مزنون او تورن وځايب

مخکې له دې چې د کشف په مرحله کې د مزنون او تورن وځايب ذکر کړو، اړينه ده چې د کشف لغوي او اصطلاحي مفهوم سره آشنا شوو.

لومړی مطلب: د کشف لغوي او اصطلاحي مفاهيم

د کشف د معنی او مفهوم د بڼه روښانه کېدو لپاره غوره به دا وي، چې لومړی د کشف لغوي معنی او بيا د کشف اصطلاحي معنی او مفهوم مطالعه کړو.

لومړی جز: د کشف لغوي معنی

کشف يوه عربي کلمه ده چې له لفظي او لغوي پلوه د يو پټ شي ښکاره کولو، برملا کولو، څرگندولو يا د يو پټ شي له مخه د پردې لېرې کولو په معنی ده.⁶

دويم جز: د کشف اصطلاحي تعريف

د جزائي اجراءاتو قانون ۴ مادي ۱ فقري کشف دا ډول تعريف کړی دی ”د جرم کشف: هغه اجراءات دي، چې د جرم له ارتکاب څخه د مخنيوي او د هغه د مرتکب د تشخيص، د ارتکاب د ډول او علت، د ځای د تثبیت او په ارتکاب شوي جرم پورې د اړوندو آثارو او شيانو د ساتنې په منظور صورت مومي.“⁷

دويم مطلب: د کشف په مرحله کې د مزنون او تورن وځايب

د کشف د پورته لغوي او اصطلاحي تعريف څخه څرگندېږي، چې مزنون يا تورن ته د کشف په مرحله کې هيڅ نوعه وجيبه نه راجح کېږي. همدارنگه، د نبي کریم صلی الله عليه وسلم حديث مبارک دی، چې ”کُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ.“ دا صحيح حديث دی او د نبي کریم صلی الله عليه وسلم څخه ثابت دی او دا په دې دليل دی، چې هر انسان له فطرت نه په دې اقرار کوي چې الله تعالی يې خالق دی. يعنی انسان له فطرت نه په الله تعالی مؤمن (بې گناه) پيدا کېږي. په همدې توگه، په دې ارتباط فقهي قاعده ده، چې ”البينه للمدعي و اليمين على من أنکره (۷۶).“ ژباړه: مدعي لره دليل او منکر لره يمين (لوره) ده. يعنی چې کله دعوی شوه، دلایل به مدعي (څارنوال) راوړي او په مدعي عليه (تورن) يا منکر لره قسم کول دي.⁸

همدارنگه، د ذمې برائت اصلي حالت دی، چې د ۱۳۸۲ ل کال اساسي قانون ۲۵ ماده په دې اړه داسې صراحت لري ”د ذمې برائت اصلي حالت دی. تر هغې چې د با صلاحيته محکمي په قطعي

. حفيظ الله دانش (۱۳۹۸ ل). د جزائي محاکماتو اصول، ژباړن: بصير احمد کوچی، اول توک، دوهم چاپ، جلال آباد، مستقبل خپرندويه ټولنه، ۵۹ م.⁶

. هماغه. جزائي اجراءاتو قانون، ۴ ماده، (۱).⁷

. برکت الله تائب (۱۳۹۶ ل). فقهي قواعد، جلال آباد، حکمت خپرندويه ټولنه، ۱۸۸ م.⁸

حکم متهم محکوم علیه ثابت نه شي، بي گناه گنل کېږي.“⁹ په همدې ډول، د جزا کود هم په ۵ ماده کې په دې اړه داسې صراحت لري ”برائت ذمه: برائت ذمه اصلي حالت دی. شخص تر هغه وخته پورې چې د واکمني محکمي په قطعي حکم محکوم علیه گنل شوی نه وي، بي گناه پېژندل کېږي.“¹⁰ بناءً، د پورته دلایلو په اساس ویلای شو چې مظنون یا تورن ته هیڅ نوع وجیبه نه راجح کېږي.

دویم بحث: د مظنون او تورن وجایب د تحقیق په مرحله کې

مخکې لدې چې د تحقیق په مرحله کې د مظنون او تورن په وجایبو بحث وکړو، بهتره به وي چې لومړی د تحقیق له لغوي او اصطلاحي مفهوم سره آشنا شوو.

لومړی مطلب: د تحقیق لغوي او اصطلاحي مفاهیم

د تحقیق د معنی او مفهوم د بڼه وضاحت دپاره، بڼه به وي چې لومړی د تحقیق په لغوي معنی او بیا د تحقیق په اصطلاحي معنی او مفهوم بحث وکړو.

لومړی جز: د تحقیق لغوي معنی

تحقیق له لفظي او لغوي پلوه د حقیقت پیدا کول یا حقیقت ته ځان رسول، تفتیش او څېړنه کول، په سمه توګه پوهیدل او داسې نورو په معنی ده.¹¹

دویم جز: د تحقیق اصطلاحي تعریف

له اصطلاحي پلوه تحقیق د حقیقت معلومولو په پار د یوې موضوع ژورې او کره څېړنې ته ویل کېږي.¹² همدارنګه، د جزائي اجرائتو قانون ۴ مادې ۴ فقرې تحقیق دا ډول تعریف کړی دی: ”د جرم تحقیق: د قانون د حکمونو په حدودو کې د څارنوال پواسطه، د راتولو شوو دلایلو پر بنسټ له تورن څخه د استنتاج او استجواب، د شهودو او ناظرینو د بیانونو او اظهاراتو د اورېدلو، د جرم د پېښېدو یا نه پېښېدو د تثبیت په منظور د راتولو شوو دلایلو د ارزونې، د مرتکب د پېژندلو او تورن ته د تور د انتسابولو له لارې د جرمي واقعي هر اړخیزه څېړنه ده.“¹³

دویم مطلب: د تحقیق په مرحله کې د مظنون او تورن وجایب

مظنون د تحقیق په مرحله کې د قضیې د تحقیق په تکمیلولو کې ډیر اساسي او بنیادي رول لري. کله چې مظنون یا تورن په دغه مرحله کې خپل وجایب (مکلفیتونه) په سم ډول تر سره نه کړي، د تحقیق پروسه له برخورد او ننگوني سره مخامخ کېږي. یا هم د قضیې د پیچلي کیدو او د تحقیق د سربسته کیدو باعث ګرځي، چې دا حالت هم د مظنون په نقصان باندې تمامېږي.

مظنون یا تورن د کشف او تحقیق په مرحله کې لاندې وجایبو لرونکي دي:

۹. د افغانستان اساسي قانون (۱۳۸۲ ل). ۸۱۸ رسمي جریده، ۲۵ ماده.

۱۰. د جزا کود (۱۳۹۶ ل). ۱۲۶۰ رسمي جریده، ۵ ماده.

۱۱. لغت نامه دهخدا.

۱۲. (۶) ګڼه لمنلیک ته دي مراجعه وشي. حفیظ الله دانش، ۹۰ م.

۱۳. (۱) ګڼه لمنلیک ته دي مراجعه وشي. جزائي اجرائتو قانون، ۴ ماده، (۴).¹³

(1) د پولیسو غوښتنې او د څارنوالۍ ادارې ته حاضریدل: مظنون مکلف دی چې د کشفی ارگانونو غوښتنې (جلب) او څارنوالۍ ته حاضر شي. که مظنون یادو ارگانونو ته حاضر نشي او پرته له کوم عذره په ټاکلي وخت کې د راتگ څخه امتناع وکړي، محکمه او څارنوالی کولی شي پولیسو ته د اجباري احضار حکم وکړي. پدې اړه د جزایي اجرااتو قانون ۹۷ ماده کې داسې راغلي دي: "که چیرې مطلوب شخص د مؤجه عذر له لرلو پرته د احضار له امر څخه سرغړونه وکړي یا په روښانه قرائنو سره د هغه د اخفاء (پټېدو) یا تېښتې وېره مدللې وي او یا د هغه آزادي د جرمي اثارو او علایمو د ضایع کیدو باعث شي او یا په پام وړ حوزه کې د اوسېدلو ټاکلي ځای ونلري، د څارنوال یا محکمې له خوا د احوالو سره سم، د هغه د نیونې امر صادر او یا پولیس پدې قانون کې د درج شوو حکمونو پر بنسټ د هغه په نیولو لاس پورې کوي".¹⁴

(2) د حقیقت د تثبیتولو او تأمین مکلفیت: شک نشته چې د دعوي اثبات او دلایلو

جمع واري د ثبوت لپاره په مظنون باندې هیڅ مکلفیت نه راجع کیږي؛ مگر کله چې د کشفی ارگانونو مسؤلینو د دلایلو جمع اوري د مظنون د همکاری نه پرته باطل وي، نو دغه شخص مکلف دی چې همکاری وکړي. مثلاً کله چې علایم او اثار د عدلي طب له نظره د مظنون د بدن سره موافقیت ولري، نو دا مکلف دی چې خپل ځان د طب عدلي معایناتو ته وړاندې کړي؛ مگر دا چې دغه معاینات د هغه د جسمي او روحي صدمې باعث وگرځي. همدارنگه، مظنون مکلف دی چې د کشف مسؤل او یا هم څارنوال د هدایت په اساس د خط نمونه او یا نورې نمونې چې د اهل خبره وو معایناتو د دقیقې مقایسې په غرض ضروري دي، د مسؤل مامور په اختیار کې ورکړي. دغه مکلفیت په اړه د جزایي اجرااتو قانون کوم واضح ډول صراحت نلري، مگر په ۴۹ ماده کې بیا داسې راغلي دي:

"(۱) د قضایي ضبط مامور، څارنوالی او محکمه کولای شي، د جنایت یا جنحې د ارتکاب په صورت کې مظنون، متهم او یا مجني علیه د عدلي طبي کتنو د سرته رسیدو لپاره واکمني مرجع ته معرفي او گوتې نښي، وینه، وینستان او نور مدارک چې د پېښې په ځای کې تر لاسه شوي دي، اړوندې ادارې ته وړاندې کړي.

(۲) د دې مادې ۱ فقره کې درج شوي اشخاصو کتنې د هم جنسه اهل خبره په واسطه صورت مومي."¹⁵

د دې مادې له مخې چې مظنون باید ځان لازمو معایناتو ته وړاندې کړي، د مکلفیت استنباط نشي کیدای، نو په همدې لحاظ د همکاری څخه د مظنون امتناع او ځان معایناتو ته نه وړاندې کولو پر مبنۍ، مربوطه مسؤلین د قانون د حکم له مخې د جدي چالش او برخورد سره مخامخ کیږي.

نو د مظنون دغه مکلفیت په قانون کې په صریحه ډول ندی ذکر شوی، نو دغه مکلفیت باید روښانه شوی وای. او ځینو مواردو کې هم په قانون کې احکام پیش بینی شوي نه دي، مثلاً کله چې مظنون په تکراري ډول د څیړنې پړاو د قصدي اعمالو په واسطه له برخورد (گډوډۍ) سره مخامخ کړي، نو د جزایي اجرااتو قانون د دې لپاره چې مسؤلین وکولی شي دغه حالت رفع او مشکل حل کړي او مظنون دغه حالت څخه خود داری ته واداره کړي، نو

۱۴. هماغه. ۹۷ ماده.

۱۵. هماغه. ۴۹ ماده، (۱) او (۲).

د دې لپاره کوم صراحت شتون نلري. نو بيا بايد دلته صراحت شتون درلودلې او د دغه عمل اړوند موضوعات پکې بيان شوي وای. بله مهمه ننگونه چې دافغانستان په عدلي او قضايي بنسټونو کې موجوده ده هغه دا ده، چې کله مظنون تر توقيف لاندې رانشي او يا هم د ضمانت په واسطه خوشي شي نو په اسانۍ سره خپل اقامت محل تغيروي او بيا د هغه پيدا کول ستونزمن کيږي، نو فلها دا ضروري ده تر څو د جزايي اجراآتو قانون کې مظنون او متهم مکلف وگنل شي، چې ترڅو د تحقيق په جريان کې او يا د قضايي رسیده کې په وخت کې د محل د تغيير په اړه د محل پوليسو ته خبر ورکړي.¹⁶

درېيمه مبحث: د محاکمې په مرحله کې د تورن وجايب

مخکې لدې چې د محاکمې په مرحله کې د تورن په وجاييو بحث وکړو، اړينه ده چې لومړی د محاکمې له لغوي او اصطلاحي مفهوم سره آشنا شوو.

لومړی مطلب: د محاکمې لغوي او اصطلاحي مفاهيم

د دې دپاره چې د محاکمې د معنی او مفهوم سره نښه آشنا شوو، بهتره په وي چې لومړی د محاکمې په لغوي معنی او مفهوم او بيا د محاکمې په اصطلاحي معنی او مفهوم رڼا واچوو.

لومړی جز: د محاکمې لغوي معنی

محاکمه له لفظي او لغوي پلوه ترافع، مرافعه، عدالت، پوښتنې کول، محاکمې ته تلل او دعوی اقامه کول او داسې نورو په معنی ده.¹⁷

دويم جز: د محاکمې اصطلاحي تعريف

دعوی ته رسیده کې، د دعوی دفع او د حکم صادرېدل دي، چې د واکمني محاکمې لخوا د قانون د حکمونو مطابق صورت مومي.¹⁸

دويم مطلب: د محاکمې په مرحله کې د تورن وجايب

متهم (تورن) د قضايي رسیده کې په جريان کې د لاندې وجاييو لرونکی دی:

1. د محاکمې جلب (غوښتنې) ته حاضرېدل: لکه څرنګه چې متهم د دعوی يو طرف گنل کيږي

د هغه غيايب کې د جلسې مخکې وړل، د دعوي له فلسفې او کلي اصولو سره منافي دي. نو په همدې اساس د جزايي اجراآتو قانون محاکمه مکلفه کړی ده، چې د دعوي دواړو طرفينو حضور تضمین کړي او هم يې د دعوي طرفين مکلف کړي دي. پدې اړه د جزايي اجراآتو قانون ۲۰۶ ماده داسې صراحت لري: "محاکمه د تورن، د مجني عليه د مدافع وکیل، د حق

16. عبدالقيوم نظامی (----). اصول اجراآت و محاکمات جزايي، جلد اول، ۲۴۳ م.

17. لغت نامه دهخدا.

18. (۱) ګڼه لمنلیک ته دي مراجعه وشي. د جزايي اجراآتو قانون، ۴ ماده، (۹). 18.

العبد د مدعي، د حق العبد مسؤل او نورو هغه اشخاصو چي حضور يي په قضايي جلسه كي اړين او گټور وي، حضور غواړي“¹⁹. همدارنگه، د دغه قانون ۲۰۹ مادي دوهمه فقره كي داسي صراحت شتون لري: ”كه چيري تورن د جنحي او جنايت جرمونو كي د حضور د خبرتيا د ترلاسه كولو با وجود په ټاكلي نيټه قضايي غونډې ته حاضر نشي، محكمه د قضايي څيړنه ځنډوي او د هغه د حاضرولو امر يا د نيولو امر صادروي. د نه حضور په صورت كي دويم حل لپاره موضوع اعلانيري او په هغه صورت كي چي داعلان شوي مودې په صورت كي حاضر نشي، د هغه لپاره حقوقي مساعد ټاكل كيږي او محكمه خپل حكم صادروي“²⁰.

د قضايي جلسي دايروول د متهم مدافع وكييل په شتون كي د عادلانه محاكمي لپاره اساسي شرط گڼل كيږي، دغه كار د متهم موجوديت په قضايي پروسه كي د محاكمي عادلانه والي تضمينوي. متهم (تورن) په فعال دفاع سره د دي زمينه مساعدوي چي په شفاف ډول قضايي ته رسیده گي مخكي يوړل شي.

2. د قضايي جلسي نظم رعايتول: د جزائي اجراءاتو قانون خاص شكلليات د قضايي جلسي مخكي بيوولو لپاره پيش بيني كړي دي او د دعوي طرفين او نور ټول اشخاص يي د قضايي جلسي د نظم په رعايت باندي مكلف كړي دي. پدې اړه د جزايي اجراءاتو قانون ۲۲۳ ماده داسي صراحت لري: ”كه چيري تورن په قضايي غونډه كي د څيړني په وخت كي، نظم گډوډ كړي يا د غونډې د رئيس له اوامرو څخه اطاعت ونكړي، رئيس هغه ته اخطار وركوي، د تکرار په صورت كي، هغه د قضايي غونډې له خوني څخه وباسي او له بيا حضور وروسته له هغو اجراءاتو څخه چي په غياب كي صورت موندلی، هغه خبروي“²¹. تورن مكلف دی چي د مدافع وكييل يي نيولی وي د هغه نوم د قضايي ضبط مامور ته ووايي. مدافع وكييل هم كولى شي چي خپل نوم د تورن د مدافع وكييل په حيث د قضايي ضبط مامور ته معرفي كړي.²²

۱۹. هماغه. ۲۰۶ ماده.

۲۰. هماغه. ۲۰۹ ماده، (۲).

۲۱. هماغه. ۲۲۳ ماده.

۲۲. (۱۶) گڼه لمنليك ته دي مراجعه وشي. عبدالقيوم نظامي، ۲۴۵ م.

درېم فصل

د عدلي تعقيب په مختلفو پړاوونو کې د مدافع وکیل و جایب

لومړی مبحث: د عدلي تعقيب پېژندنه او د مدافع وکیل و جایب

په دغه موضوع د لا ښه پوهېدو دپاره اړینه ده، چې لومړی د عدلي تعقيب له معنی او مفهوم سره آشنا شوو او دویم قدم کې د مدافع وکیل و جایب تر بحث لاندې ونیسو.

لومړی مطلب: د عدلي تعقيب پېژندنه

د عدلي تعقيب د معنی او مفهوم د ښه وضاحت دپاره، ښه به وي چې لومړی د عدلي تعقيب په لغوي معنی او بیا د عدلي تعقيب په اصطلاحي معنی او مفهوم بحث وکړو.

لومړی جز: د عدلي تعقيب لغوي معنی

د عدلي تعقيب اصطلاح له دوه کلمو څخه ترکیب شوی، عدلي عربي الاصله کلمه ده، له عدل څخه اخیستل شوي او عدل د سم، دقیق او انصاف په معنا دی او عدلي د عدالت پلي کونکی ارگان دی او تعقيب فارسی کلمه ده، چې د څارلو، تحقیق کولو او تعقيب کولو یا د قانون پلي کونکو یا قضائي چارواکو لخوا د چا تعقيب او لتون ته تعقيب وايي يعني عدلي تعقيب په لغت کې د عدالت یا قانون تطبیق کونکي یا قضائي چارواکو له خوا د چا تعقيب او لتون دی د جنائي عدالت د تأمین په موخه.²³

دویم جز: د عدلي تعقيب اصطلاحي تعریف

د جزائي اجراءاتو قانون ۴ مادې ۳۴ فقره د عدلي تعقيب په اړه داسې صراحت لري: ”عدلي تعقيب د جرمي پېښې او د هغې د مرتکب تعقيبول دي، چې د کشف اجراءات او د جرم تحقیق، محاکمه او د حکم تنفیذ پکې شاملېږي.“²⁴

دویم مبحث: د مدافع وکیل پېژندنه او د هغې و جایب د عدلي تعقيب په مختلفو پړاوونو کې

په پورته موضوع د لا ښه پوهېدو دپاره اړینه ده چې لومړی په دې وپوهېږو، چې مدافع وکیل څوک دی؟ او په دویم قدم کې د مدافع وکیل په و جایبو بحث وکړو، چې مدافع وکیل د اړونده ادارو او اشخاصو پر وړاندې د کومو و جایبو درلودونکي دی؟

لومړی مطلب: د مدافع وکیل پېژندنه

د ۱۳۸۶ ل کال د مدافع وکیلانو قانون ۵ ماده ۱ فقره د مدافع وکیل په اړه داسې صراحت لري ”مدافع وکیل هغه شخص دی، چې د مدافع وکیلانو په فهرست کې شامل وي، د قانون د حکمونو مطابق د محکمو او نورو مراجعو په وړاندې د خپل مؤکل له حق څخه دفاع یا دعوی اقامه کوي.“²⁵

۲۳. فرهنگ فارسی معین.

۲۴. هماغه. د جزائي اجراءاتو قانون، ۴ ماده، (۳۴).²⁴

د مدافع وکیلانو قانون (۱۳۸۶ ل). ۹۳۴ رسمي جریده، ۵ ماده، (۱).²⁵

دويم مطلب: د مدافع وکیل و جایب

د مدافع وکیل په و جایبو د بڼه پوهېدو لپاره به د نوموړي و جایب د اړونده بېلابېلو ارگانونو او اشخاصو پر وړاندې په جلا جلا جزونو کې تر بحث لاندې ونیسو.

لومړی جز: د مدافع وکیل و جایب د خپل مسلک پر وړاندې (د مسلک وقار او عزت ساتل)

د وکالت غوره هدف، د هغې تاریخي شالید ته په پام سره، د قضاء په اداره کې له عدالت سره همکاري کول دي او د قانوني لارو په کارولو سره مظلوم او زیانمنو سره د خپلو حقونو په تحقق کې مرسته کول دي. هغه تعبیر چې د دې مسلک ایډیالیستانو وکالت د عدالت د پربښتي له دوه وزرونو څخه د یوې په توګه یاد کړی دی، په حقیقت کې د دې دندې له خاوندانو څخه د ټولني تمه په ګوته کوي. واقعیت دا دی، چې په ټولنه کې د عدالت له اجراء سره د دفاع وکالت نږدې اړیکه د دې باعث شوی؛ تر څو مدافع وکیل په ټولنه کې په قانون او اخلاقو پورې د یو مقید فرد په حیث مطرح شي. په ټولنه کې د وکیل په اړه د دغه ډول نظر پایله به دا وي، چې د هغه اخلاقي او قانوني تېروتنې د بښني وړ نه وي او حتی په ځینو مواردو کې هغه اعمال چې ټولنه یې نورو ته مباح ګڼي، د هغې ارتکاب د مدافع وکیل په واسطه د ملامتې وړ ګڼي.²⁶

د مدافع وکیل یو له بنسټیزو اخلاقو څخه چې مدافع وکیل یې باید همپشه رعایت کړي، هغه د خپل مسلک د عزت او حرمت ساتنه ده. د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند د ډول په هکله د افغانستان د مدافع وکیلانو د خپلواکي ټولني د اساسنامې (۱) ګڼه ضمیمې ۲۵ ماده دا ډول صراحت لري: "مدافع وکیل د دفاع په ټولو چارو کې د اجراءاتو او د مشورې په وړاندې کولو کې، د خپل مسلک د عزت او حرمت په ساتلو مکلف دی."²⁷

که دا و منو او منلي مو هم ده، چې مدافع وکیل او قاضي د عدالت د پربښتي دوه وزرې دي او د دواړو اقدامات یو د بل تکمیلونکي دي او د دواړو هدف د حقیقت تر لاسه کول او د عدالت تأمین دی او دواړه لوړ مقام او حیثیت لري او هر یو په خپل حالت کې ځانګړی ټولنیز حیثیت او وقار لري او هیڅ یو پر بل لوړ نه دی، مګر د تقوا او علم له حیثه، چې د ټولو انسانانو د اندازه کولو وسیله ده او په دې دوو مسلکونو پورې محدوده نه ده. په ناچارۍ سره دا باید و منو چې د وکیل تر ټولو ناوړه عمل ممکن چې تر سره یې کړي دا دی، چې د دفاع په مقام کې د علمي او فني، شکلي او ماهوي مسایلو پر ځای د قاضي موقف د مدافع وکیل سره پرتله کړي او د ملاتړ د راجلبولو هڅه وکړي.²⁸

وکیل باید د مؤکل پر وړاندې خپله مسلکي خپلواکي وساتي او باید په هیڅ حالت کې د مؤکل د هیلو سره سم یا د هغه د ګټو د تأمین لپاره داسې عمل ونه کړي، چې د وکیل د عزت او صداقت سره په ټکر کې وي.

۱. احد الله عظیمي و دیگر (۱۳۹۶ ش). مباحث عمومی وکالت دفاع برای کلنیک های حقوقی بنیاد، کابل، شرکت چاپی و تبلیغاتی مارک، ۲۴، ۲۵ م. ۲۶

۲. د مدافع وکیلانو د سلوک او د چلند د ډول په هکله د مدافع وکیلانو د خپلواکي ټولني د اساسنامې (۱) ګڼه ضمیمه (---). ۲۵ ماده. ۲۷
۳. هماغه. احد الله عظیمي، ۲۵ م. ۲۸

دويم جز: د خپل مؤکل پر وړاندې د مدافع وکیل وجايب

په حقيقت کې مدافع وکیل پراخ مسؤليتونه لري چې ډير يې د مؤکل پورې تړلي دي؛ ځکه همدا مؤکل دی چې وکیل يې د خپلو شخصي او ځانگړو کړنو لپاره امين او د راز شخص گړخولی دی، او د هغه نه غواړي چې ټول کارونه يې په سمه توگه ترسره شي، او کوبنس وکړي چې هغه مطلوبه نتيجې لاسته راوړل شي چې مؤکل يې هيله لري؛ چې په لنډه توگه ورته اشاره کوم:

لومړۍ برخه- د مؤکل پر وړاندې د وکیل ريښتینولي او صداقت

مدافع وکیل بايد خپله دنده په سمه توگه، اخلاص، نيکه کړنه او پاکۍ سره سرته ورسوي او په هيڅ صورت هغه د دوکې، چل او درغلی په کړنو کې گډون و نه لري، د کار په هر ډگر کې يې وينا او کړنه په ريښتینولي ولاړه وي، دا يو اخلاقي او ديني مکلفيت دی چې د هغې څخه مخالفت گناه گڼل کيږي، د دغه ارزښتونو تاثير په وجدان کې دومره ژورې ريښې لري چې آن د ټولني يو عادي وگړی هم د دې انتظار باسي چې نور ورسره په ريښتینولي چلند وکړي، خو دغه خوي د وکالت په مسلک کې ډير اړين دی؛ ځکه چې مؤکل د خپل وکیل په ريښتینولي او امانتدارۍ باندې پوره باور لري، په ځانگړې توگه په هغو حالاتو کې چې حقيقتونه د مخاصمو استدلالونو له ټکر څخه منځته راشي، د وکیل صداقت د پوښتنې لاندې راځي، ځکه کله چې وکیل د خپلې تجربې او کارپوهنې په اساس د دواړو خواوو څخه د استازيتوب منلو ته چمتو شي، نو دغه وخت کې د خلکو شک او وهم زياتيږي او دا فکر کيږي چې وکیل د يو لوبغاړي په څير کړنه کوي، شک لری. د دې لپاره چې له سوچ او فکر څخه ځان وساتي، وکیل بايد وکالت د منلو څخه مخکې د يو بي طرفه قاضي په څير پرته له تعصبه د حقايقو په لټه کې شي، ځکه مؤکلين د معمول مطابق په حقايقو باور لري، نو وکیل ته پکار ده چې د هغه کړنو څخه ځان وساتي چې ريښتینولي يې د سوال لاندې راځي. وکیل پرته له دې چې د مؤکل په څرگندونو کې د هغه د باور د نشتوالي کومه اغېزه ښکاره نه کړی، په خپلو ځوابونو کې حقيقت روښانه کوي او د بل پلوه چې مؤکلين د حقوقي معلوماتو څخه برخمن نه وي، او د څيړنې او قضیې په اړينو نکاتو يې سر نه خلاصیږي؛ هماغه نظر ته ارزښت ورکوي چې دوی فکر کوي، گټه ورته رسوي، له همدې امله وکیل بايد د حقيقت څرگندولو په وخت کې د خپلو مؤکلينو د برداشت په پرتله محتاط اوسي.²⁹

دا خبره ثابته ده چې د مؤکل له لوري چې کوم معلومات او اسناد وکیل ته وړاندې کيږي، او يا هغه مطالب چې د پيښې په وخت او ځای کې ترسره شوي او يا هغه موارد چې هيڅ په دعوه کې نه وي، ځکه د وکیل لاس رسې ورته معلوماتو ته ستونزمن وي او کله چې د وکیل په خبرو کې گډوډي او تردید راشي نو دغه کړنه به يې مؤکل د هغه په اړه شکمن کړي، نو وکیل ته په کار دي چې په ټولو معلوماتو ځان خبر کړي.

د قرارداد اړوند د مسايلو څيړنه، د پلي کيدو ځای، د دعوی لوري په اړه معلومات ترلاسه کول د وکیل د دندو څخه دي؛ له دې مخکې چې وکالت ومني د تحقيق له لاري د مؤکل څخه لازم معلومات ترلاسه کړي، ځکه ورته مسايل چې حقوق پوهان نه وي د هغوی د توان څخه لېرې خبره ده چې د مؤکل د معلوماتو څخه ځانته خام مواد ترلاسه کړي، د دې څيړنې اړتيا له دې څخه رامینځته کيږي

29. هماغه. احد الله عظيمی، ۲۶ م.

چې وکیل دنده لري چې د هر قانوني اقدام دمخه د قضیې د پرمختګ یا ځنډ په اړه مؤکل ته خبر ورکړي او د هغه د محکومیت اغیزې په تفصیل سره خپل مؤکل ته روښانه کړي، د مدافع وکیلانو قانون (۱۳) مادې (۲) فقره کې داسې ټینګار شوی دی: "وکیل مدافع د لاندې وجیبو لرونکی دی: ۲- په ریښتینولۍ او ایماندارۍ او د اشخاصو حیثیت ته په درناوی سره د وکالت د چارو اجرا کول..."³⁰ همدارنګه، د افغانستان د مدافع وکیلانو د انجمن د اساسنامه (۱) ضمیمه (۱۸) ماده کې د مدافع وکیلانو د سلوک او رویې په هکله داسې ټینګار شوی دی: "مدافع وکیل مکلف دی، خپلې دندې په سمه توګه او پر وخت سرته ورسوي او هغه قضیې چې په سرته رسولو یې قادر نه وي، و نه مني".³¹ همدارنګه، د یادې ضمیمې (۱۵) ماده مؤکل ته د حقوقي مشورې د ورکړې په اړه داسې ټینګار کړی دی: "مدافع وکیل دنده لري خپل مؤکل ته، چې د مشورې وړاندې کولو غوښتونکی وي خپل نظر په ریښتیني توګه د مسلکي تجربو او پوهې او نافذه قوانینو سره سم، ورکړي".³²

د دې هر څه نه مخکې د مدافع وکیلانو قانون (۱۶) ماده کې کله چې مدافع وکیل قسم متن ته دقیق نظر وشي، نو د وکیل دندې او ځانګړتیاوې په کې روښانه شوي: "بسم الله الرحمن الرحيم، د الله تعالی په نوم سوګند یادوم، چې د دفاع وکالت شغل په امانت او ریښتینولۍ سره اداء او اسرار یې وساتم، د اسلام د سپیڅلي دین، اساسي قانون او د افغانستان د اسلامي جمهوریت دولت د ټولو نافذه تقنیني سندونو حکمونه په پام کې نیسم او درناوی یې کوم او خپل مؤکل ته خیانت نه کوم".³³

په پورته د قوانینو ټولو مادو ته وکتل شي په دې خبره ټینګار شوی چې مدافع وکیل باید ریښتونی وي او خپل مؤکل سره به خیانت نه کوي او نه به ورسره چل کوي، نو له همدې کبله مدافع وکیل باید د قضیې او دعوی پرمختګ په ریښتیني توګه خپل مؤکل ته روښانه کړي، ځکه که چیرې مؤکل د خپل وکیل د خبرو پر اساس ډاډمن وي چې مطلوبه پایله به د خپلې دعوي لپاره ترلاسه نه کړي، نو هیڅکله به هم دې ته چمتو نه شي چې د وکالت قرارداد د بې مفهومه پایلې لپاره وکړي.

دوهمه برخه- د مؤکل رازونه ساتل

که څه هم د هېواد په قوانینو کې د اسرارو او یا راز دقیقه پیژندنه نه ده شوې، خو ځیني لیکوالان فکر کوي چې راز د هغه کړنو څخه عبارت دی چې خلک د هغه په پټ ساتلو ټینګار کوي او د حقوقي لیکنو کې راز پیژندنه داسې شوي ده: راز هر هغه څیز ته ویل کیږي چې په ښکاره کولو یې د خلکو پیژندنې، حیثیت او کرامت ته زیان رسیږي.

راز په هره ټولنه کې یو اخلاقي ارزښت ګڼل کیږي، او د نورو خلکو د راز په ساتنه کې بې پروایي داسې مثال ورکوي چې امانت مال ضایع شي، دا د ارزښت ضد ده، خو د ځینو دندو چې ځیني اشخاص په کې بوخت دي او د خلکو د رازونو څخه خبر دي، په پوره معنی د راز ښکاره کولو اخلاقي جرم باید ونه کړي؛ ځکه په قوانینو کې هم ورته کړنو تضمین نشته. له همدې کبله د افغانستان جزا کود (۶۲۷) ماده کې د رازونو ښکاره کولو اړوند داسې ټینګار شوی دی: "هغه شخص چې د دندې، کسب، پیشې، صنعت، فن په حکم یا د خپل کار د طبیعت په لحاظ په یوه سر د اسرارو څخه،

30. (۲۵) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. مدافع وکیلانو قانون، ۱۳ ماده، (۲).³⁰

31. (۲۷) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. د اساسنامې (۱) ګڼه ضمیمه، ۱۸ ماده.³¹

32. هماغه. ۱۵ ماده.³²

33. هماغه. د مدافع وکیلانو قانون، ۱۶ ماده.³³

علم حاصل کړي او هغه د قانوني مصرحه حالاتو په غير کې افشاء کړي يا هغه د ځان يا بل شخص په منفعت استعمال کړي، د اسرارو د افشاء د جرم مرتکب پېژندل کېږي، په قصير حبس يا له دېرشو زرو څخه تر شپېتو زرو افغانیو پورې په نغدي جزا محکومېږي.³⁴ همدارنگه، "که چېرې د سر له افشاء څخه موخه له جنایت يا جنحي او يا د هغو له ارتکاب څخه مخنیوی وي يا د سر صاحب د هغو په افشاء اجازه ورکړې يا دا چې له هغو څخه موخه د عامه گټو تأمین وي، مرتکب تر عدلي تعقيب لاندې نه نیول کېږي."³⁵

د مدافع وکیل د قانوني مکلفیتونو څخه یو دا هم دی چې د خپل مؤکل رازونه وساتي، ځکه د اساسي قانون (۳۱) مادې په آخره کې د مدافع وکیل او مؤکل تر منځ د رازونو محرمانیت په اړه داسې ټینګار شوی دی: "د متهم او د هغه وکیل تر منځ مکالمات، مراسلات او مخابرات له هر ډول تعرض څخه خوندي دي."³⁶

د افغانستان مدافع وکیلانو قانون (۱۳) ماده کې د مدافع وکیلانو دندو روښانه کولو په هکله داسې ټینګار کړی دی: "مدافع وکیل د لاندې وجیبو لرونکي دی: ۱- د مؤکل د اسرارو ساتل..."³⁷

د افغانستان د مدافع وکیلانو خپلواکې ټولني د اساسنامې (۱) ضمیمې (۱۱) ماده کې د مدافع وکیلانو د مؤکل د رازونو ساتلو چلند او سلوک په هکله داسې ټینګار کوي: "۲- مدافع وکیل د همکارانو، کارمندانو او هغو کسانو، چې د حقوقي خدمتونو له وړاندې کولو سره اړه لري، د رازونو په ساتلو مکلف دی."³⁸

د یو وکیل لپاره په هغه صورت کې چې د خپل مؤکل رازونه افشاء کړي سزا او تعزیرات په گوته کیدل د دې خبرې تضمین کوي؛ چې ټول هغه مراجعین چې غواړي د وکالت دفترونو ته ولاړ شي په آسانی سره وکولای شي د دعوي اړوند او یا د حقوقي مشورې په وخت کې ټول حقیقتونه او واقعیتونه وکیل ته روښانه کړي او همدا ډول د مؤکل د باور او اعتماد له کبله د وکیل د احتمالي ناوړه گټه اخیستنې مخه ونیول شي.

د وکالت اصلي جوهر امانتداری ده او هر هغه چا چې د وکالت مسلک غوره کړی، هغه په ښکاره ډول دا په ځان منلي چې کوم مالونه او رازونه چې ده ته سپارل کېږي هر ورو مرو خپل ځان امین گڼي. وکیل د ټولو رازونو چې د دندې په وخت کې؛ که هغه د مؤکلینو یا نورو مراجعینو پورې اړه ولري، پوره معلومات تر لاسه کوي؛ ځان امین گڼي او د هغه رازونو ښکاره کول پرته د قانوني کړنو د سزا او مسؤلیت لاندې راتللی شي.

د وکیل د پورتنیو شخصي ټکو ته د پاملرنې له مخې، که څه هم له قانوني او اخلاقي پلوه د خپل مؤکل د رازونو د ساتلو مکلف دی، خو له خپل مسلکي موقف څخه په استفادې سره باید د شواهدو، دلایلو او جزایي اسنادو د پټولو او له منځه وړلو لامل نه شي. که داسې حالت سره مخامخ شي یواځې دا نه چې خپل اخلاقي مسؤلیت یې د پخو لاندې کړی؛ بلکې د بل پلوه به ورته د سزا مسؤلیت هم

۱۰) گڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. جزا کود، ۶۲۷ ماده.³⁴
هماغه. ۶۳۰ ماده.³⁵

۹) گڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. اساسي قانون، ۳۱ ماده.³⁶

۲۵) گڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. د مدافع وکیلانو قانون، ۱۳ ماده، (۱).³⁷

۲۷) گڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. د اساسنامې (۱) ضمیمه، ۱۱ ماده، (۲).³⁸

راوگرځي؛ چې په نتیجه کې ورته کرنه د محکمې د گمراهۍ او مجرم سره د همکارۍ سبب گرځي.³⁹

د جزا کود (۴۶۹) ماده کې راځي: "که څوک د قضاء د تضلیل یا د حقیقت د پټولو په قصد د اشخاصو، اماکنو یا شیانو حالت ته بدلون ورکړي یا د جرم مادي ادله پټ یا له منځه یوسي او یا په جرم پورې اړوند کاذب معلومات د هغو په نه صحت (نه سموالي) د علم با وجود وړاندې کړي له احوالو سره سم په لاندې مجازاتو محکومېږي: ۱- په هغه صورت کې چې جرم جنحه وي، په قصیر حبس یا له دېرشو زرو څخه تر شپیتو زرو افغانیو پورې په نغدي جزا. ۲- په هغه صورت کې چې جرم جنایت وي په متوسط حبس."⁴⁰

فرضیه:

د مؤکل اعتماد ته په کتو چې په خپل وکیل یې لري؛ د قضیه اړوند ټول حقیقتونه خپل مدافع وکیل ته روښانه کوي، د مثال په توګه که فرض کړو؛ تورن د تحقیق په وخت په هغه ځانګړي جرم چې نوموړی پرې تورن شوی کوم اعتراف او اقرار و نه کړي، او همدا ډول د اثبات لپاره مؤثر دلیل لکه شهادت یا مادي دلیلونه د جرم ارتکاب په اړه د قضیې په اسنادو کې موجود نه وي، چې د شخص مجرمتوب ثابت کړي؛ خو ځینې قرینې داسې شته تورن ته منسوب وي او دی چې په جرم د تورن کیدو لپاره ترې مفهوم واخیستل شي، په دغسې حالاتو کې تورن چې کوم باور په خپل مدافع وکیل لري، خپله اړ کيږي چې د قضیې د څرنګوالي په اړه او څنګه پېښه وشوه روښانه کوي چې دا پخپله د جرم د ارتکاب اعتراف په معنی ده.

اوس پوښتنه دا منځته راځي چې، آیا مدافع وکیل د هغه سوګند په اړه چې د وکالت دندې لپاره یې خوړلی احکام او قوانین به پلي او احترام به ورته وکړي؟ او همدا ډول د محکمې او قضاء په وړاندې په ریښتینولي وینا او کرنه ترسره کړي؟ آیا د تورن څخه به دفاع و نه کړي؟ پداسې حال کې چې تورن د تحقیقاتو په جریان کې د هر ډول جرم څخه انکار کړی وي او د بل پلوه د وکالت دفاع سوګند خط په آخره په ټینګار سره یادونه شوي چې مدافع وکیل به په هېڅ صورت خپل مؤکل سره خیانت نه کوي، که چیرته مدافع وکیل د خپل مؤکل رازونه ښکاره کړي؛ په اصل کې د قانون او قرارداد خلاف کړنه ده، که چیرته دا معلومات هم وشي چې تورن د جرم مرتکب شوی دی خو بیا هم دفاعیه باید په داسې شکل ترتیب او وړاندې شي چې د مؤکل د جرم مرتکب نه دی شوی، په حقیقت کې خپله اصلي دنده چې د عدالت رعایت دی، د قاضي لارښونه د حکم په ورکولو او ریښتینولي او د قانوني احکامو رعایت څخه نه پاملرنه ګڼل کيږي.

په داسې وخت کې د دوه حالاتو وړاندوینه کولی شو؛ لومړی دا چې مدافع وکیل د خپل مؤکل سره په قرارداد د وکالت دفاع خدماتو ژمنه په شخصي بڼه کړي ده او دویم حالت دا چې مدافع وکیل د دولت له لوري ورته کار لپاره مؤظف شوی دی، یا په بل عبارت حقوقي همکار دی چې د حقوقي مفتو خدماتو لپاره د اړمنندو تورن شوو کسانو لاس نیوی د اساسي قانون او د جزایي اجراءاتو قوانینو په رڼا کې خپله دنده ترسره کوي.

۳۹. (۲۶) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. احد الله عظیمی، ۲۹ م. ۳۹.
۴۰. (۱۰) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. جزا کود، ۴۶۹ ماده، (۱) او (۲). ۴۰.

په لومړي حالت کې چې کله تورن په خپل جرم اعتراف وکړي مدافع وکیل ته په کار ده چې د خپلې دندې وکالت څخه استعفاء ورکړي، یا پرته له دې چې د جرم د ارتکاب له اصولو څخه دفاع وکړي، د جرم د شرایطو او تورن په اړوندو قضیو کې ترې دفاع وکړي، په دوهم حالت کې چې کله مدافع وکیل په شخصي او ځانګړې قرارداد د خپل مؤکل سره و نه لري بلکې د دولت له لوري ورته په دغه ماموریت امر شوی وي، نو بیا مسأله نوره هم سخته وي؛ ځکه مدافع وکیل دا حق نه لري چې د خپل وکالت څخه استعفاء ورکړي، ځکه چې هغه دا دنده په خپله خوښه نه ده اخیستې؛ مګر هغه کولی شي په داسې ډول استدلال وکړي چې د هغه مؤکلین ورته روښانه کوي (...) یا په بل عبارت؛ یواځې دې د مؤکل د خپلې ژبې باندې وینا نقل کړي، یا دا چې فرعي او جزئي موضوعات ووايي، خو نوموړی نه شي کولای چې د موضوع حقیقت ته د رسیدنې په پار د مؤکل په جرم ارتکاب د نه کولو په پار دلایل وړاندي کړي، چې مؤکل یې جرم نه دی کړی او یا بل چا دا جرم کړی دی او ادعا کونکو په ناحقه توګه د ده مؤکل ته قضیه راتاو کړي او هغه باندې یې تور لګولی دی.

په پورته دواړو حالاتو کې دا خبره ډیره اړینه او ضروري ده، چې مدافع وکیل په هیڅ صورت دا حق نه لري چې د خپل مؤکل هغه رازونه، چې مؤکل یې ورته ويلي وي راڅرګند کړي او دا خبره وکړي چې مؤکل یې خپله په جرم اعتراف کړی دی او هغه مجرم دی.

مؤکل سره محرمیت په دې معنی دی، چې د مؤکل ټولې اړیکې د وکیل سره محرمې دي او وکیل په دې مکلف دی چې هغه وساتي او څرګند یې نه کړي، خو د جرم اړوند هغه شواهد او مدرکونه چې احتمال لري پولیس یا څارنوال یې د تحقیق په جریان کې لاسته راوړي او یا یې په نښه کړي د مؤکل د رازونو د جملې څخه نه شمیرل کېږي او همدارنګه چې د خپلې دندې څخه سوء استفاده ونه شي، چې د جرم اړوند شواهد پټ کړي. دا خبره باید د یاده ونه باسو، چې مدافع وکیل باید د مقابل لوري رازونه چې د وکالت په اعتبار یې لاسته راوړي راڅرګند کړي، دغه کړنه به د دې مخه ډب نه کړي چې کله ورته مواردو ته اړتیا ولیدل شي او د دفاع په وخت د مقابل لوري سره په دعوی کې ترې ګټه پورته کړي.⁴¹

درېمه برخه- د مؤکل د ګټو ساتنه

د مدافع وکیل یو د مهمو مسئولیتونو څخه دا دي چې د خپل مؤکل ګټې وساتي، ځکه مؤکل په پوره باور نوموړی وکیل د خپلو ځانګړو او شخصي کړنو لپاره نماینده ټاکلی دی او د خپل وکیل څخه د هغه د ګټو ساتنه او د په سمه توګه د هغه کارونه سرته رسولو پرته کومه غوښتنه نه لري، له همدې کبله هغه ژمنه چې وکیل خپل مؤکل سره په قرارداد کې کړي ده باید د خپل مؤکل څخه لس چنده دفاع وکړي.

د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند مقررې (۱۰) ماده کې داسې ټینګار شوی دی: "مدافع وکیل مکلف دی د عدالت د تأمین د قانون رعایت او د اخلاقي معیارونو د ساتلو په موخه د مؤکل منافع په نظر کې ونیسي".⁴² همدارنګه، د مدافع وکیلانو قانون (۱۳) ماده (۵) فقره کې داسې ټینګار شوی دی: "مدافع وکیل د لاندې وجیبو لرونکی دی: ۵- مقابل لوري ته د هر ډول حقوقي مساعدت څخه ډډه

۴۱. هماغه. احد الله عظیمی، ۲۹، ۳۰ م. ۴۱

۴۲. (۲۷) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. اساسنامې (۱) ضمیمه، ۱۰ ماده. ۴۲

کول“⁴³ او همدا ډول، د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند مقررہ (۸) مادې (۲) فقره کې داسې ټینګار شوی دی: “که چېرې مدافع وکیل د موجه و عذرونو له کبله ونشي کولای قضیه پر مخ بوزي له منلو څخه دې ډډه وکړي“⁴⁴.

چې ورته موضوع د مؤکل د گټو د ساتنې روښانیتا کوي، چې د مدافع وکیل له لوري ترسره کيږي او له همدې کبله د مؤکل گټو ته نه پاملرنه او هغه په نظر کې نه نیول یا مقابل لوري سره همکاري؛ هغه ګرځنه ده چې د حقوقي مقرراتو او د وکالت دفاع د دندې اخلاقي ارزښتونو خلاف ده چې یو مدافع وکیل حتماً باید ترې ځان وساتي، او دغه ګرځنه د یو لوري څخه د مدافع وکیل ټولنیز مسؤلیت ګڼل کيږي او د بل پلوه د مدافع وکیل حیثیت په ټولنه کې هم خرابوي او د هغه د شان او عزت ښکته کولو سبب ګرځي، او په آینده کې ورته ډول مدافع وکیل چې د مؤکل گټې یې خوندي کړي نه اوسي هیڅوک پرې باور نه کوي.

درېیم جز: د قضایي مراجعو پر وړاندې د مدافع وکیل وجایب

تر ټولو لویه انساني سرمایه ادب او شرافت دی او د یو مسلکي وکیل لپاره همدا امتیاز بس ده، چې په هر حالت کې د قاضیانو مختلفو اخلاقي چلندونو سره سره کولی شي چې د خپل مؤکل څخه په سمه توګه دفاع وکړي او په ځینې حالاتو کې د قاضي سترتیا یا کاري، روجي یا رواني فشار له امله نامناسب چلند سره مخامخ کيږي. مدافع وکیل باید د اسلامي اخلاقو په رڼا کې د قاضي په وړاندې د اسلامي آدابو او احترام رويه خپله کړي. کله نا کله قاضیان د کم تجربې د زاویو په نظر کې نیولو سره، د واک او ځواک له امله رامنځته شوي غرور له امله، د حکمونو او فرمانونو د صادرولو لپاره د قلم استعمال واک په پار، ناخوښ چاپیریال او په حقوقي مسایلو کې نظري او عملي پوهې کمښت، د وکالت وظیفې اړوند منفي نظر او یا د ځینو مدافع وکیلانو د شخصیت اړوند منفي نظر، قضایاوو ته د نه رسیدنې باور، د وکیل ځینو وړاندې شوي دلایلو روښانه کولو باندې نه اعتماد او په ځانګړې توګه په اداره او شعبه باندې د قاضي ناسم مدیریت، د ډیرو دوسیو شتون، په دفتر کې په خپل پرسونل په سمه توګه نه نظارت او د دوسیو سرته رسولو لپاره د کار ډیر بوج پر ځان منل؛ ټول هغه لاملونه دي چې د وکیل د ناراحتۍ سبب وګرځي.

له همدې کبله مؤکل د الله تعالی څخه په هیله د وکیل نرمښت او مهربانۍ ته انتظار کاري، چې د وکیل او د قاضي ترمنځ اړیکې ټینګې اوسي، تر څو د بې احترامۍ چاپیریال رامنځته نه شي او الله تعالی مه کړه د دوسیې پرمختګ ممانعت ونه شي؛ که چېرته د وکیل څخه د نامناسبو شخصي غوښتنو لپاره غوښتنه وشي، نو اړینه ده چې له ورته غوښتنو تیر شي؛ ځکه د مدافع وکیل مقام دا مسؤلیت لري چې د م، کل حقوق وساتي. مدافع وکیل مجبور دی چې زغم او استقامت څخه کار واخلي او د خپل مقام د ادب او اخلاقو دریځ وساتي او په ضمن کې هڅه وکړي چې پرته د کوم سبب د دعوي پرمختګ ټکنی نه کړي، ځکه د مدافع وکیلانو قانون (۱۳) ماده (۹) فقره کې داسې ټینګار شوی دی: “مدافع وکیل د لاندې وجیبو لرونکي دی: ۹- د هغه عملونو څخه مخنیوی چې بې وجهه د محکمي د حکم او د تحقیق بهیر د ځنډیدو سبب ګرځي“⁴⁵.

۴۳. (۲۵) ګڼه لمنلیک ته دې مراجعه وشي. مدافع وکیلانو قانون، ۱۳ ماده، (۵).⁴³

۴۴. هماغه. اساسنامي (۱) ضمیمه، ۸ ماده، (۲).⁴⁴

۴۵. هماغه. د مدافع وکیلانو قانون، ۱۳ ماده، (۹).⁴⁵

د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند مقرره (۲۷) ماده کې د مدافع وکیل محاکمو سره د اړیکو اړوند داسې ټینګار کړی دی: "مدافع وکیل مکلف دی چې په محکمه کې د قضایاوو پر مخ بولو او یا د محکمو دیوانونو ته د حاضرۍ په وخت کې د قانون احکامو اړوند کړنه ترسره کړي"،⁴⁶ د دې مادې محتوا د محکمو په وړاندې د وکیل قانوني فعالیت ته اشاره کوي. د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند په مقرره (۲۸) ماده کې داسې ټینګار شوی دی: "مدافع وکیل نه شي کولای چې د پوهې سره محکمي ته ناچله اسناد وړاندې کړي".⁴⁷

دغه کړنه نه یواځې کولی شي چې د جزایي پلوه مدافع وکیل د مسؤلیت لاندې راولي، په ضمن کې د اخلاقي لید لوري څخه هم ډیر بد او د اخلاقي ارزښتونو څخه لېرې کړنه ده او د مدافع وکیل عزت او وقار ته پوره تاوان رسولی شي، له همدې کبله مدافع وکیل باید د قاضیانو پر وړاندې د ادب، احترام، زغم او پوره صبر څخه کار واخلي.

څلورم جز: د نورو وکیلانو او همکارانو پر وړاندې د مدافع وکیل وجایب

دا چې دوه وکیلان د خپلو مؤکلینو د حقونو دفاع په پار په خپلو کې د علمي او فني ټکر سره مخامخ کيږي، ورته کړنه د منلو وړ او شاید حتمي ووسي، خو که چېرته دغه فني او علمي ټکر شخصي او فردي چلند غوره کړي، نو هیڅکله هم د منلو وړ نه ده. مؤکلین او دوسیې به ځې او راځې خو د دواړو خواوو وکیلان د وکیلانو د ټولني غړي او همکاران پاتې کيږي، نو لازمه ده چې:

کله چې مؤکلین د مخکیني وکیل څخه گيله کوي یا د هغه اړوند غیبت کوي، نو باید د خپل همکار حق پر ځای کړي او د خپل وس اړوند د ناسوب همکار څخه دفاع وکړي، د محکمي مقام ته په خطاب کې هیڅکله هم د دغه عنوانونو: پوه همکار یا محترم همکار او ورته نور القاب د بل لوري وکیل ته استعمال پري نږدي او نه یې هیر کړي. که د همکار څخه مو په استدلال او خبرو کې اشتباه یا فاحشه غلطې ترسترگو شوه، نو هیڅکله هم هغه مه ردوی او نه داسې خطاب ورته وکړی چې د موضوع څخه بهر وي او د خپل مؤکل د کټي په پار هیڅکله هم هغه ته سپکاوی مه کوئ او مه ورته پیغور ورکوئ او ځان ورسره مه مخامخ کوئ.

هیڅکله هم اجازه مه ورکوئ، چې زموږ په شتون کې زموږ د همکار سپکاوی وشي، که د مؤکل له لوري وي او که د قضاء مقام له لوري وي او یا د بل لوري وي. که د همکارانو څخه گيله یا په هغوی باندې انتقاد لری یا د هغوی څخه شکایت لری؛ په لومړي قدم کې زیار وگالی چې موضوع د خبرو له لاري مستقیمه حل شي، وروسته پراؤ کې دا هڅه هم وشي چې د قضیې په حل کې د خپلو نورو تجربه لرونکو همکارانو څخه کمک وغوښتل شي او د مدافع وکیلانو خپلواک انجمن ته او یا د قضاء او محکمي مقام ته خپله موضوع وړل د ټولو هڅو په آخر کې په نظر کې ولری.

او خبره دې ته ونه رسيږي، چې یو مدافع وکیل خپل همکار او هم مسلکي په خلاف ناروا تبلیغات وکړي؛ ځکه د مدافع وکیلانو قانون د (۱۳) ماده په (۸) فقره کې داسې ټینګار شوی دی: "مدافع وکیل د لاندې وجیبو لرونکی دی: ۸- د نورو وکیلانو پر ضد له ناورو تبلیغاتو څخه ډډه کول..."⁴⁸

۴۶. هماغه. اساسنامي (۱) ضمیمه، ۲۷ ماده.

۴۷. هماغه. ۲۸ ماده.

۴۸. هماغه. د مدافع وکیلانو قانون، ۱۳ ماده، (۸).

همدارنگه د مدافع وکیلانو د سلوک او چلند مقرره (۲۹) ماده کې داسې ټینګار شوی دی: ”مدافع وکیل د ټولو مدافع وکیلانو سره د همکار په صفت چلند کوي، او نه شي کولای چې د مدافع وکیل کټي د خپل مؤکل د گټو څخه مخکې کړي.“⁴⁹

پنځم جز: د مدافع وکیلانو د ټولني پر وړاندې د مدافع وکیل وجایب

مدافع وکیل د وکالت جواز د مرحلو بشپړولو او د مدافع وکیلانو انجمن غړیتوب اخیستلو باندې مکلف دی، ټول قوانین، مقررات، تگلارې او د مرکز او انجمن تنظیمات مراعت کول، او د وکیلانو د شان او مقام ساتنه چې په نتیجه کې د مدافع وکیلانو د خپلواک انجمن مقام په ټولنه او درې قوو سره په ارزښت پېژندل دي. د مدافع وکیل او د مدافع وکیلانو خپلواک انجمن اړیکې په بشپړه توګه روښانه شوي او د مدافع وکیلانو انجمن پریکړې، چې د مدافع وکیلانو په هکله دي او د هغوی ځای او لوړ مقام او د دې پاک مسلک ارزښت په ګوته کوي.

که د یو طرف نه د مدافع وکیلانو خپلواک انجمن هغه دندې او مسؤلیتونه په ګوته کړي، چې باید کم تر کمه یوه مجله خپرول، حقوقي روزنه ورکول، حقوقي کلینیکونه پر مخ وړل، د سټاژ دورې ترسره کول، او په رسنیو کې حقوقي پوهاوی او نور داسې مکلفیتونه لري او د بل لوري د مدافع وکیلانو د کړنو څخه نظارت کول، او وظیفې په جریان کې د مدافع وکیلانو د حقوقو څخه دفاع کول، او د هغوی د واک تثبیت عدالت تأمین لوروي او ټولنه کې دغه مسلک په سمه توګه پېژندل کېږي او په نتیجه کې دغه مسلک خپل اصلي او ټاکلي موخي ته رسېږي.

وکیل مکلف دی چې د وکیلانو له ټولني سره په هره برخه کې ملاتړ وکړي او د خپلو موخو او اهدافو په پرمخ بیولو کې کوشش کونکی او ځیرک وي. د ټولني مادي او معنوي حقونه مراعت کړي او د خپلې کورنۍ په پرمختګ او غوښتنو کې هڅه کونکی وي.

د وکیلانو د چلند په اړه د وکیلانو د قانون، د افغانستان د وکیلانو د اتحادیې اساسنامه، او د دې قانون د (۱) ضمیمې ځینې مسؤلیتونه په لاندې ډول دي:

د مدافع وکیلانو د قانون (۱۳) ماده د انجمن پر وړاندې د مدافع وکیل د وجایبو په اړه داسې صراحت لري: ”مدافع وکیل د لاندې وجایبو لرونکی دی: ... ۱۰- نورو اشخاصو ته د دارالوکالې د نوم او عنوان له په عاریت ورکولو څخه ډډه کول. ۱۱- د دارالوکالې د ادرس د بدلېدو په هکله اړوندو مراجعو ته خبر ورکول. ۱۲- د جواز نوي کول. ۱۳- د قانون د حکمونو مطابق پر عایداتو باندې د مالیاتو ورکول. ۱۴- د مدافع وکیلانو انجمن ته د کلنیو عایداتو خبر ورکول. ۱۵- د عدلیې وزارت په تایید په یوه کال کې په وړیا توګه لږ تر لږه له درېیو جنایي قضیو څخه دفاع. ۱۶- د مدافع وکیلانو د انجمن په اساسنامه کې درج د سلوک د قواعدو په پام کې نیول. ۱۷- د مدافع وکیلانو د انجمن د اساسنامې مطابق د نورو دندو سرته رسول.“⁵⁰

۴۹. هماغه. اساسنامې (۱) ضمیمه، ماده ۲۹.

۵۰. هماغه. د مدافع وکیلانو قانون، ماده ۱۳، (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷).

همدارنگه، د افغانستان د وکیلانو د خپلواکي ټولني د اساسنامي په (۳۳) ماده کي د انجمن د غړي مکلفیتونه په لاندې ډول بیان کړي دي: ”د انجمن غړی لاندې مسؤلیتونه لري:

- ۱- د دې قانون د احکامو سره سم د امتیازاتو او غړیتوب فیسونو تادیه.
 - ۲- د انجمن اړوند چارو پرمخ وړلو کي فعاله ونډه اخیستل.
 - ۳- د اتحادیې د باصلاحیته چارواکو د پریکړو پلي کولو رعایت.
 - ۴- په اړوندو غونډو کي گډون.
 - ۵- د مدافع وکیلانو د قانون له حکمونو سره سم د مظنون او متهم له حقونو څخه په وریا توگه دفاع.
 - ۶- د مدافع وکیلانو د قانون د احکامو، د دې اساسنامي او د مدافع وکیلانو د چلند څارنه.
 - ۷- د حقوقي مرستو د خدمتونو په وړاندې کولو کي د حقوقي مرستو له خپلواک بورډ سره همکاري.“⁵¹
- د وکیلانو د چلند په اړه د وکیلانو د ټولني د اساسنامي (۱) ضمیمه په مختلفو مادو کي د وکیل دندې په لاندې ډول بیانوي:

(۲) ماده: ”مدافع وکیل مکلف دی چې د مشورو او حقوقي خدمتونو ترسره کولو پر مهال په خپلو کړنو کي د مدافع وکیلانو په قانون کي ټاکل شوي معیارونه مراعت کړي.“⁵²

(۳۹) ماده: ”مدافع وکیل مکلف دی چې د دفاع وکالت د خدماتو د ترسره کولو او حقوقي مشورې ورکولو په وخت کي د مدافع وکیلانو قانون او د دې قانون په احکامو کي د ټاکل شوي معیارونو سره سم عمل وکړي.“⁵³

(۴۰) ماده: ”د دې اساسنامي د احکامو څخه د سرغړونې په صورت کي، سرغړونکی د دغه اساسنامي د احکامو مطابق د تأدیب وړ گڼل کېږي او د شکایت په صورت کي د رهبري شورا کولای شي، د مدافع وکیلانو د قانون د (۲۷) مادې د (۲) فقرې د (۳) او (۴) بند او د اساسنامي د (۴۰) مادې له مخې د ټولو غړو د دوه ثلث رایو سره، د متخلف (سرغړونکي) شخص په تأدیب اقدام وکړي.“⁵⁴

. هماغه. اساسنامي (۱) ضمیمه، ۳۳ ماده. 51

. هماغه. ۲ ماده. 52

. هماغه. ۳۹ ماده. 53

. هماغه، ۴۰ ماده. 54

پایله

د ۱۳۹۳ ل کال د جزائي اجرائو قانون چي معمولاً جزائي دعوی ته د رسیده گي له پروسیجر (شکلیاتو) څخه بحث کوي، د مظنون او تورن حقوق په کي په واضح ډول ذکر شوي دي؛ مگر د مظنون او تورن وجایبو په اړه په کي وضاحت شتون نه لري. اساسي پوښتنه دا ده، چي آیا مظنون او تورن ته د جزائي دعوی په مختلفو پړاوونو کي کوم وجایب راجح کپري یا نه؟

د جزائي اجرائو په قانون کي د مظنون او تورن د وجایبو نه ذکر کول یوه قانوني خلا ده، چي قضاتو، څارنوالانو او مدافع وکیلانو ته یي د سو استفادي زمينه مساعده کړي ده او له بل پلوه د حقوقو او سیاسي علومو او شرعیاتو پوهنځیو محصلین او فارغان د عمل په ډگر کي د مظنون او تورن له وجایبو څخه ناخبره دي. قانون جوړونکي باید دغه قانوني خلا رفع کړي او د مظنون او تورن حقوقو تر څنگ د هغه وجایب هم په واضح توگه ذکر کړي؛ تر څو له یوي خوا په ټولنه کي جنائي عدالت په ښه شکل تأمین شي او د قضاتو، څارنوالانو او مدافع وکیلانو د سو استفادي مخنیوی وشي او له بل پلوه د حقوقو او سیاسي علومو او شرعیاتو پوهنځیو محصلین او فارغان په دي وپوهیږي، چي په عمل کي مظنون او تورن ته د جزائي اجرائو په مختلفو پړاوونو کي کوم وجایب راجح دي او کوم وجایب (مکلفیت) ورته نه دی راجح. مظنون او تورن باید له مربوطه مسؤلینو سره په لازمی همکاری او د سکونت محل د تغیر په هکله د محل پولیسو ته په خبر ورکولو مکلف وگڼل شي.

وړانديزونه

- مقننه قوه بايد جزائي اجراءاتو قانون كې د مظنون او تورن د حقوقو ترڅنگ د هغوی مكلفيتونه (وجايب) هم ذكر كړي.
- كه د حقيقت تثبیت د مظنون يا تورن د همكارۍ پرته ناممكن وي او مظنون يا تورن هم امتناع وكړي لكه ځان اړينو معايناتو ته نه وړاندې كول، نو مربوطه مسؤلین د جدي چالش سره مخ كېږي، چې په دې اړه هم د جزائي اجراءاتو قانون كې وضاحت نشته او بايد چې قانون جوړونكي دغه موضوع روښانه كړي.
- كه مظنون يا تورن د ضمانت په واسطه خوشي شي، نو په اسانۍ سره خپل اقامت محل تغيروي او بيا د هغه پيدا كول ستونزمن كېږي، نو فلها دا ضروري ده تر څو د جزايي اجراءاتو قانون كې مظنون او متهم مكلف وگڼل شي؛ ترڅو د تحقيق په جريان كې يا د قضايي رسیده گۍ په وخت كې د محل د تغيير په اړه د محل پوليسو ته خبر ورکړي.

مأخذونه

1. تائب، برکت الله (۱۳۹۶ ل). فقهي قواعد، څلورم چاپ، د حکمت خپرندويه ټولنه، جلال آباد، افغانستان.
2. دانش، حفيظ الله (۱۳۹۸ ل). د جزائي محاکماتو اصول، لومړی ټوک، ژباړن: بصير احمد کوچی، دوهم چاپ، مستقبل خپرندويه ټولنه، جلال آباد، افغانستان.
3. عظيمي، احدالله او نور (۱۳۹۶ ل). مباحث عمومي وکالت دفاع برای کلينیک های حقوقی بنياد، چاپ اول، شرکت چاپی و تبلیغاتی مارک، کابل، افغانستان.
4. نظامي، عبدالقيوم (----). اصول اجراءات و محاکمات جزايی، جلد اول.
5. اساسنامه انجمن مستقل وکلای مدافع افغانستان.
6. د افغانستان اساسي قانون (۱۳۸۲ ل). ۸۱۸ رسمي جريده.
7. د مدافع وکیلانو قانون (۱۳۸۶ ل). ۹۳۴ رسمي جريده.
8. د مدافع وکیلانو د سلوک او د چلند د ډول په هکله د مدافع وکیلانو د خپلواکي ټولني د اساسنامي (۱) گڼه ضميمه (----).
9. د جزائي اجراءاتو قانون (۱۳۹۳ ل). ۱۱۳۲ رسمي جريده.
10. د جزاکود (۱۳۹۶ ل). ۱۲۶۰ رسمي جريده.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**